

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ ÇOCUK ROMAN ve HİKÂYELERİNDE BELLEK SOSYALİZASYONU ÇERÇEVESİNDE ÇOCUK ÖZNE

(An Analyse of Children Novels/Stories of Early Republic Period in The Subject of
Child Within The Framework of Socialization of Memory)

Esin Aygün*

ÖZET

Bu çalışmada çocuk romanlarında ulusal belleğin inşası konu edilmektedir. Bu amaçla çalışmada niteliksel analiz yöntemi kullanılarak 1920 ile 1930'lu yıllar arasında yayımlanan çocuk hikaye ve romanlarında¹; çocuklara ilişkin belleğin yaratılmasında köken miti, zaman ve mekâna bağlılık, ulusal kahramanlar, düşman tahayyülü, cumhuriyetin eşitlik vaadi ve Türk çocuğunun özellikleri temaları çözümlenmiştir. Sonuç olarak cumhuriyetin çocukları rejimin birer hizmetkârı olarak tanımlamaya çalıştıkları ve bu amaçla kolektif belleğe müdahale ettikleri görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Kolektif Bellek, Çocukluk, Ulusal Kimlik.

ABSTRACT

This study aims to understand relationship between national memory and historical novels which mention children. For this purpose the study tries to analyse the strategies of constructing child memories in the novels by employing the qualitative analysis. The themes about constructing the child memory are origins of myth, depending time and space, national heroes, the imagine of enemies, the promise of the Republic's equality and the species of Turkish child. As a conclusion we can say that the government has a purpose of defining the children as a servant of Republic. In other words the government interfere the collective memory.

Keywords: Collective Memory, Childhood, National Identity.

*Arş.Gör., Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi

¹ Bu çalışmada analiz edilen roman ve hikayeler şunlardır: Abdullah Ziya Kozanoğlu-Kızıl Tuğ, Cemil Cahit-Vatan Aşkı, Mahmut Yesari-Bağrıyanık Ömer, N.Rakım Çalapala-87 Oğuz, Huriye Öviz-Köprüaltı Çocukları, İ.Fahrettin Sertelli-Tahtları Deviren Çocuk, Cahit Uçuk-Türk İkizleri; Enver Behnan Şapolyo- Mete ve Bumin hikayeleri, Muazzez Kaptanoğlu-Gelincik Tarlası ve Cumhuriyetimizle Yaşlı Olan Çocuk hikayeleri, Bedriye Yeğinsoy-Ayı Postu, Oktay Akbal-Kan Pınarı ve Fedakar Bölük hikayeleri, İskender Fahrettin Sertelli-Çanakale Savaşına Ait Bir Hatıra ile Kültür Bakanlığı Okuma Kitabı Dördüncü Sınıf, Naime ve Ahmet Halit Hayat Kıraati Sınıf 3 ile Peyami Safa Kıraat Sınıf 3 kitaplarında yer alan hikayeler.

1. Giriş

Kolektif bellek iktidar mücadelelerine ve farklı siyasal elitlerin rekabetine dayanan bir süreç içerisinde oluşur.² Neyin unutulacağı ve hatırlanacağı bu mücadelenin bir sonucudur. Dolayısıyla Jedlowski'nin (2001) de belirttiği gibi geçmişin sosyolojisinin temel problemi olan bellek, hatıraların depolanması biçiminde değil daha süreçsel bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Olduğu biçimiyle değil hatırlandığı biçimiyle bir geçmiş söz konusudur. Bir başka ifadeyle belleğin hem geçmişe hem de geleceğe yönelik etkileri vardır ve bu anlamda zamansal bir diyalektik olarak ele alınması mümkündür. Geçmişteki ortak deneyimler; anma günleri, mitler, ritüeller vb. resmi tarih tarafından seçilerek kolektif bir bellek oluşturmak amacıyla iktidarın denetimiyle yeniden şekillenmektedir. Yani belleğimizi oluşturan şey iktidarın aygıtlarıyla yeniden üretilerek bize dönmektedir. Resmi tarihçiler, tarihi önce kronolojik olarak kaydeder ve canlandırır. Böylece hatırlanması istenen durumlar geçmişle gelecek arasında bir bağlantı kurularak geçmişin yeniden üretilmesini sağlar. Üretilen yeni geçmiş ise subjektif olmaktadır. Çünkü resmi tarih, hatırlanması istenen durumu seçerek yeniden üretmektedir. Bu anlamda bellek kişisel olmaktan çok sosyal normlar, ortak faktörler ve kültürel bilginin etkisiyle oluşmaktadır. Oluşturulan bu yeni bellek kişisel olanı dışlamamakta, ancak onu etkilemektedir.

Hall'a göre "geçmiş her zaman yeniden anlatılır, yeniden keşfedilir, yeniden yaratılır. Geçmişin anlatılaştırılması gerekir. Geçmişlerimize, tam anlamıyla gerçek bir olgu olarak değil, tarih aracılığıyla, bellek aracılığıyla, arzu aracılığıyla gideriz. Benliklerimizin ve tarihlerimizin anlatılaştırılması ise hep sonradan yapılır" (1998:83). Tam da bu nedenle çocuk kitaplarında çocuk öznenin kuruluşunu anlamak oldukça önemli görülmektedir. Çocuk anlatılarında yer alan gerek hatırlama figürleri gerekse bellek mekânları³, kahramanlıklar,

² Assman kolektif belleği bir üst kavram olarak kullanmaktadır. Bu üst kavram altında bireysel, toplumsal, siyasal ve kültürel bellek olmak üzere dört kavramdan bahsetmektedir. Bunların birbiriyle etkileşimi olduğunu ve ayrıca geçişken kavramlar olduklarını vurgulamaktadır. Bireysel bellek kişiye has bellek olarak belirtilmekle beraber toplumsallık anlamında eksiktir; toplumsal bellek kavramında Halbwachs'ta olduğu gibi vurgu sosyal çevre üzerinedir ve kişi bir belleğe ya da hafızaya sosyal çevreyle sahip olmaktadır; siyasal bellek kolektif bellekle birlikte dışsal sembollere ihtiyaç duymaktadır; kültürel bellek siyasal belleğe göre daha tabandan gelen bir süreçtir. Çünkü siyasal bellek oluşumu kurumsal bir mekanizma tarafından gerçekleştirilmektedir. Diğer taraftan toplumsal bellek daha çok kişisel deneyimlere dayanırken siyasal bellek birden fazla belleğe dayanabilmektedir. Bir başka ifadeyle siyasal bellek bağlamsaldır. Kişi birden fazla kültürel ortamda kaldığından birden fazla kimliğe sahip olmaktadır ve bağlama göre bu kimliklerden biri öne çıkar.

³ Assman'ın hatırlama figürlerinden biri zaman ve mekâna bağlılıktır. Bu çerçevede belirli zamanlardan bahsetmektedir ve bunun içinde bayramları öne çıkarır. Mekân içinse vatani örnek olarak gösterir. Bir diğeri ise gruba bağlılıktır. Sürece katılmak grup üyeliğinin kanıtı olarak gösterilmektedir ve ortak anıların paylaşılması önemlidir (2001: 42-43). Benzer bir şeyi Nora'da da görebiliriz. Nora bellek mekânlarından bahsederken geçmişini hatırlayacak kişilerin artık hayatta olmaması nedeniyle ve yaşanan geçmişi hatırlayamadığımız için geçmişini yeniden icat etmek gerektiğini söyleyerek, bunun için de bellek mekânlarını oluşturmanın gerekliliğini vurgulamaktadır (2006).

mitler⁴ cumhuriyet dönemi çocuk kimliği kurgusunun bir parçası haline gelmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada 1923 sonrası ve 1930'ların Cumhuriyet Türkiye'sinde yayınlanan Enver Behnan Şapolyo'nun (1934) *Mete ve Bumin*, İskender Sertelli'nin (1939) *Çanakkale Savaşı'na Ait Bir Hatıra*, Muazzez Kaptanoğlu'nun (1939) *Gelincik Tarlası* ve *Cumhuriyetimizle Yaşlı Olan Çocuk*, Bedriye Yeğinsoy'un (1939) *Ayı Postu*, Oktay Akbal'ın (1939) *Kan Pınarı* ve *Fedakar Bölük* hikayeleri ile ilkokullarda okutulan Kültür Bakanlığı, Naime Ve Ahmet Halit ve Peyami Safa tarafından yazılan okuma kitaplarında yer alan küçük hikayeler ile Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun (1971) *Kızıl Tuğ*⁵, Mahmut Yesari'nin (1930) *Bağrıyanık Ömer*, Nimet Rakım Çalapala'nın (1933) *87 Oğuz*, Huriye Öniç'in (1936) *Köprü Altı Çocukları*, İskender Fahrettin Sertelli'nin (1937) *Tahtları Deviren Çocuk*, Cahit Uçuk'un (1937) *Türk İkiçleri* ile Cemil Cahit'in (1932) *Vatan Aşkı* adlı çocuk romanlarında⁶ çocuk kimliğinin hangi bellek mekanizmalarıyla inşa edildiği analiz edilmeye çalışılacaktır. Bunun için öncelikle Türk çocuk kimliği kurgusu özelinde, çocuklar için yazılan tarihi hikâye ve romanlarının bu süreçle ilişkisi ulusal bellek ekseninde tartışılması gerekmektedir.

2. Ulusal Bellek ve Tarihi Roman ve Hikâyeler

Kolektif bellek kavramı, bireysel belleğin sosyal olarak inşa edilmesi ve aktarılmasına işaret etmektedir. Buna bağlı olarak da kolektif bellek geçmişin birebir yaşanmasına değil kütüphaneler, müzeler, anıtlar, tarih kitapları, şarkılar, çocuk oyunları, resimler, danslar gibi belleğin toplumsal olarak üretildiği çeşitli mecralara dayanmaktadır. Bu çerçevede de kolektif bellek kişilerin kültürel formlardan öğrendikleri geçmiş bilgisi olarak anlamlandırılabilir. Bu anlamda kültür, hem anlatı mekanizması olması hem de taşıyıcı bir işlev görmesi açısından bellek için önemlidir.

⁴ Mit topluma biçim verici bir güçtür ve hayali olandır. Daha ziyade değer yüküdür. Mitler geçmişle şimdi arasında bir kalkan görevi görmektedir (Assman, 2001: 79). Mitler hayal edilen ya da hatırlanan tarihtir (akt. Assmann, 2004: 5).

⁵ Bu roman 1923 yılında basılmakla birlikte bu çalışmada 1971 yılı baskısı incelenmiştir.

⁶ Dünyadaki çocuk kitapları yayıncılığına bakıldığında kabaca sanat ile ticari amacın birleştiği zaman zaman da toplumun istediği türde çocuk yetiştirme amacının güdüldüğü anlaşılmaktadır. Bütün dünya edebiyatında da çocuklar için hazırlanmış olan eserlerden çocuklar için düşünülenleri, toplumun kendi dünya görüşünü, inançlarını kendinden sonraki geleceğe nesillere aşılacak maksadıyla yazılmış olanlar olduğu anlaşılır (Engin, 1985: 186). Erken dönem ya da ilk dönem olarak tanımlanan 1920-1930'lu yıllar da Cumhuriyetin böyle bir amacın güdüldüğü döneme denk gelmektedir. Dolayısıyla çocuk romancılığının Cumhuriyet dönemiyle başladığını söylemek yanlış olmayacaktır (Ateş, 1999: 238). Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında her ne kadar hükümetlerce eğitime çok önem verilse ve öğrenci sayısında sürekli bir artış olsa da çocuk yazını alanında büyük bir atılımın yapıldığı söylenemez. Belki Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun *Kızıltuğ* (1923), *Atlı Han* (1924), *Türk Korsanları* (1926) ve *Gültekin* (1928) gibi arka arkaya yayımladığı tarihi romanların doğrudan doğruya çocukların ilgi ve beğenisini çekecek nitelikte olduğu söylenebilir (Oğuzkan, 1979: 279). Diğer taraftan Ateş (1999: 239) İskender Fahrettin Sertelli'nin 1936'da basılan *Tahtları Deviren Çocuk* doğrudan doğruya çocuklar için yazılmış ilk tarihi roman olarak kabul edilebileceğini söylemektedir. 1928 yılında yeni alfabenin kabulüyle birlikte okuma yazma seferberliğinin başlaması ve böylece ilkokula giden çocukların ek kitap gereksinimlerinin baş göstermesiyle çocuk edebiyatı alanında bir hareketlenme ortaya çıkmıştır (Oğuzkan, 1979: 279). Bu dönemde Mahmut Yesari'nin *Bağrıyanık Ömer* (1930), Nimet Rakım Çalapala'nın *87 Oğuz* (1933), Huriye Öniç'in *Köprü Altı Çocukları* (1936), İskender Fahrettin Sertelli'nin *Tahtları Deviren Çocuk* (1936) ve Cahit Uçuk'un *Türk İkiçleri* (1937) adlı romanlar çocuklar için yazılmış ve onlar tarafından da ilgi görmüş romanlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Oğuzkan, 1979: 280; Engin, 1985: 192).

Kolektif belleğin kültürel anlatılar aracılığıyla inşa edildiğini söylemek, yazılı kültüre geçişin bellek üzerindeki etki ve önemini vurgular. Connerton (1999:119) da “bir sözlü kültürden yazılı kültüre geçiş, bedenleştirme pratiğinden kaydetme pratiğine geçiştir” derken yazının toplumsal bellek üzerindeki etkisine işaret etmektedir. Bu bakımdan toplumsal bellek de aracılanarak ve zamana yayılıp bireysel olarak öğrenilerek bir süreç haline gelir. Bu bağlamda toplum, aynı metinsel kaynakları paylaştığı için geçmişe dair ortak bir temsile sahiptir (Başaran, 2007:66). Homojen bir bellek de ancak bu biçimde mümkün hale gelebilmektedir. Oluşturulan bu belleğin bir kökenden ziyade, bir köken anlatısıyla bağlantısının kurulduğunu söylemek mümkündür.

Ulusal devletler için geçmiş yeniden yapılandırılabilir, unutturulabilir ya da hatırlatılabilir olduğundan onun üzerine yazıldığı kültürel ürünler ayrı bir önem kazanmaktadır. Halbwachs’a (1992:91) göre toplumsal belleğin ana işlevi sosyal grubun bağlılığını pekiştirerek kimliği garanti altına almaktır. Bu bağlamda destanlar, şiirler, tarihi romanlar ulusal kimlik ve geçmiş arasında köprü kurarlar.

Roman ve tarih arasındaki ilişkinin temelinde ikisinin dil ve yazı olarak aynı anlatım araçları aracılığıyla zaman ve mekan üzerine inşa edilmişliği ile döneminin inanç, bilgi ve değerlerini yeniden kurgulama girişimi söz konusudur. Buna göre en önemli ortaklıkları, geçmişteki yaşanmışlıkları bir seçme işlemine tabi tutmasıdır. Roman sanatında özgül bir tür olan tarihi roman, tanımını üzerinde herhangi bir uzlaşma olmamakla birlikte, konularını geçmişten, tarihsel olay ve kişilerden alan ve geçmiş döneminin gözüyle ele alarak onu bugüne getirmesi özelliklerini taşıyan bir türdür (Türkeş, 2001–2002:166, 177). Bu bakımdan bu tür romanlar bir gerçeklik iddiası da taşımaktadırlar. Diğer taraftan Assman’ın (2001:42) mekâna bağlılık konusunda örnek olarak gösterdiği ve “bellek mekânı”na (Nora, 2006) da işaret eden vatan kavramı, iç ve dış düşmanlarda somutlanan ötekiler, hatırlama figürleri olarak dolaşıma giren ulusal kahramanlar ve mitler, romanın kolektif belleğe sunduğu malzemenin başlıcalarıdır. Tarihi roman geçmiş belli bir seçme işlemine tabi tutması nedeniyle belleği oluşturan malzemeyi ayıklayan süzgeçlerden biridir. Geçmişten seçtiği unsurları öne çıkarma, onlara arzu ettiği şekli verme ve olguları yönlendirme becerisiyle belleği biçimlendirir. Grubu belli bir zaman ve mekân içine yerleştirir, bu figürlerle özdeşleşmelerini sağlar ve ortak bir geçmiş inşa eder. Seçtiği mekân ve kahramanlardan hatırlama figürleri ve “bellek mekânları” oluşturur ve geçmişle bugün arasındaki süreklilik fikrini pekiştirir. Mitleri diriltirek etkilerini güçlendirir (Başaran, 2007:67–69).

Mitler özellikle modern ulus devletlerin kuruluş süreçlerinde etkili bir şekilde işlevselleştirilmişlerdir. Enloe’nun da belirttiği gibi, herhangi bir milliyetçi projenin mobilizasyonu sonrası dönemde, toplumsal cinsiyetin damgasını vurduğu anıları içeren çeşitli mitler üretilir ve bu mitler, bir yandan kazanımların ve kayıpların telafisini sağlarken diğer

yandan da ulusal kimliklerin temelini oluşturmaktadır (2011:213).⁷ Ulusal mirasın “gelecekteki” taşıyıcıları olarak görülen çocuklar da mitlerle örülmüş bu yeni toplum projesinde yer almaktadırlar. Bu nedenle toplumsal belleğin çocuklukla kesiştiği noktaların incelenmesi, toplumsal belleğin barındırdığı mitlerin anlaşılması açısından önemlidir.

3. Erken Cumhuriyet Döneminin İdeal Cumhuriyet Çocuğu

Günümüzde baskın bir yaklaşım olarak, “çocukluk” biyolojik bir kavram olarak ele alınmaktadır. Buna göre çocuk demek savunmasız olmak demek, kendi kararlarını verememek ve topluma uyum sağlamak için, “geleceğin yetişkini” olabilmek için “uygun” davranışları öğrenmek durumunda olan, eğitilmesi ve terbiye edilmesi gereken insan anlamına gelmektedir (Unicef, 2007:18). Oysa çocukluk sadece biyolojik bir kategori olmaktan öte toplumsal ve siyasal bir tahayyüldür de. Buna bağlı olarak çocukluk ekonomik, sosyo-kültürel ve politik düzlemde farklı biçimlerde algılanmış ve kavramsallaştırılmıştır. Bu da demektir ki, tüm coğrafyaları kapsayan tek bir çocukluk anlayışı yoktur (Öztan, 2011:3). Bu bağlamda çocukluk iktidarla ilgili bir kavramdır.⁸ Çünkü belli bir yaşa işaret etmekten çok bir iktidar ilişkisini belirtme eğilimindedir.

Çocuk ve çocukluğa bu ilk yaklaşım içinde çocuklar taşınabilir bir mülkiyet olarak görülmüşlerdir. Oysa modern çocukluk paradigması olarak tanımlanan ve çocuğu yetişkinlerden ayrı bir özne olarak görmeye başlayan bakış açısı ise Batı’da 16–17. yüzyıllardan sonra ortaya çıkmıştır. Söz konusu modern çocukluk orta sınıf icadı ve kültürel inşasıdır aslında (Öztan, 2011:20). Bu orta sınıf çocukluk anlayışının gelişimi çocukların aile ve okulda yetiştirilmesi inancına dayanmaktaydı. Çocukların saf, masum, temiz olduğuna beslenen bir inançla çocuklara iyimser bir yaklaşım geliştirilmiştir (İnal, 1999:197).

Türkiye Cumhuriyeti’nde de benzer bir süreçten bahsetmek mümkündür. Özellikle batı tipi çekirdek aile modelinin kültürel olarak kabul edilmesiyle birlikte sevgiye dayalı bağların öne çıkmasıyla çocuk da sevgi gösterilmesi gereken bir “nesne” haline gelmiştir. Modern çocukluğun en temel özelliklerinden biri her ne kadar çocuğun nesnelikten çıkararak özne oluşuna işaret etse de Kemalist modernleşme projesi içinde çocuk temelde milletin malı olarak görülmüştür. İnal’ın belirttiği gibi, Türkiye’de siyasal iktidar, çocukluğu paternalist bir bakış açısından tanımlamış ve bu bakış açısı da ağırlıklı olarak koruma ve yönlendirme boyutlarında odaklanmıştır. Koruma, çocukların çeşitli açılardan gelişimlerini öngörürken, yönlendirme onlara milliyetçi görev ve sorumlulukların yüklenmesine neden olmuş; ideal

⁷ Örneğin yeni Cumhuriyet’in 1930’lu yıllarda uyguladığı dil ve tarih politikalarına bakıldığında mitler homojen ulus tasavvurunun uygulanmasında işlevsel olmuştur. Güneş Dil Teorisi ve Türk Resmi Tarih tezi gibi iktidarın girişimiyle hazırlanan tezlerin mitolojik bir boyutu olduğundan bahsedilebilir. Mesela Türk Resmi Tarih Tezi’ne göre Türklerin kökeni Orta Asya’ya uzanmaktadır ve tüm dünya insanları aslında Türkiyelidir. Bu yaklaşım bir taraftan da yeni Cumhuriyetin kendisini tamamen ayırmak istediği Osmanlı geçmişini de inkara dayanmaktadır. Böylece Türkler Osmanlı’nın değil Orta Asya Türklerinin torunlarıdır.

⁸ Çocuk kavramı başlangıçta düşük statüye sahip olanları tanımlamak için kullanılmıştır. Yani ilk kullanımında çocukluk yaşla ilgili bir kimlik olarak düşünülmemiştir. Bu da çocukluğun ne olduğunun bir başka ifadeyle çocukluk tanımının toplumda iktidara sahip olanlar tarafından yapıldığını göstermektedir. Çünkü güçlü olan, güçsüz olan yetişkinlere çocukluk kimliğini dayatabilmektedir (Franklin, 1993: 23). Ve bu anlamda çocukluğun ilk kullanımında yüklendiği anlamlar bakımından çocuklara önemsiz nesnelere gözüyle bakılmıştır.

Türk çocuğu cumhuriyetçi ve milliyetçi değerler içinde anlamlandırılmıştır (İnal, 1999: 195). Cumhuriyetin ilanıyla birlikte çocuk eğitilmesi gereken bir yurttaş olarak görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde okullarda okutulan kitaplarda yer alan hikâyeler ve çocuk romanlarıyla birlikte çocuklara kahramanlık ve savaştan çalışkanlığa, dürüstlük ve doğruluktan tutumluluğa kadar cumhuriyetçi ve milliyetçi idealler öğretilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede çocuklara, kolektif belleğin malzemelerini oluşturan, “kültürün kurucu mitleri aktarılmakta, yine kültürün ayırt edici ilke ve ideallerini örnekleyen önemli olay ve kişilikler öğretim sürecine dâhil edilmektedir” (İnal, 1999:199). Dolayısıyla cumhuriyet döneminde her ne kadar çocuğa olumlu bir yaklaşım söz konusuysa da bu, çocukların geleceğin “Türk” yurttaşı olma potansiyelinden kaynaklanmakta, çocuklar tam bir özgürlük ve haklar perspektifinden değerlendirilememektedir.

Bu çerçevede Türk çocuk kimliği kurgusu özelinde, çocuklar için yazılan tarihi hikâye ve romanlarında kolektif bellek inşasının hangi mekanizmalarla sağlandığını ortaya çıkarabilmek amacıyla, 1923 ve 1940 yılları arasında yayımlanan, ilkokullarda okutulan Maarif Vekâletince onaylanmış kitaplarda yer alan yedi hikâye ile buna ek olarak çeşitli derleme çocuk kitaplarında yer alan sekiz hikâye ve yedi çocuk romanı niteliksel analiz edilmiştir. 1923-1930 yılları arası dönemin seçilmesinin bir nedeni Cumhuriyetin ilanıyla birlikte yukarıdan aşağıya bir yapılanma faaliyetine girilmiş ve edebiyat – özellikle de roman – kitle iletişim araçlarının yokluğunda, ideolojinin topluma nüfuz etmesini sağlayacak en uygun silah olarak görülmesidir (Türkeş, 2000: 389). Bir başka nedeni de, 1930’lu yılların resmi ideoloji tarafından oluşturulan Güneş Dil Teorisi ve Türk Tarih Tezi’nin⁹ çocukların “milliyetçi terbiyesini de köklendirdiği” (Ersanlı, 1985–1987:81) düşüncesidir.

4. Erken Cumhuriyet Dönemi Çocuk Roman ve Hikâyelerinin Analizi

4.1. Köken Miti

Erken cumhuriyet döneminde çocuklar için yazılan tarihi roman ve hikayelerde, köken miti Orta Asya’nın mekansallaştırılmasına dayanmaktadır. Burada Türk Tarih Tezinin izlerini görmemek neredeyse imkânsızdır. 1930’lu yıllarda oluşturulan tarih tezi, geçmişteki bazı unsurları, Osmanlı geçmişi gibi, bastırarak ya da bazı unsurları seçip, Orta Asya Türklerinin savaştan yayılma özellikleri gibi, öne çıkarmaktadır. Böylece Türk ulusal kimliğini inşa ederek çocukları da bu kimliğin içine yerleştirmektedir. Söz konusu inşanın bellek mekanı Orta Asya’dır. Türklerin kökenlerinin çok eskilere dayanması ve çok eskilerden beri devlet kurulması Türk ırkının bir millet olarak devamlılığını da sağlamıştır. Örneğin Şapolyo’nun (1934) *Mete* ve *Bumin* hikayelerinde geçen aşağıdaki satırlar Türklerin savaşarak başarı gösterip devlet kurmalarına işaret etmektedir:

⁹ Resmi Türk Tarih Tezi’ne göre Türkler Orta Asya’da yaşayan beyaz ırktan medeni bir kavimdir. Türklerin Osmanlı kökeni inkar etmek ve Avrupa’daki Türkler aleyhine savunulan düşüncelere karşı yazılmıştır. Böylece Osmanlı Türkleri için köken miti olmaktan çıkarılmış ve köken çok uzaklarda bulunmuştur. Bu çerçevede Osmanlı’dan kopuşu amaçlayan yeni Cumhuriyet İslami olmayan laik bir kimlik oluşturmaya çalışmıştır (Ersanlı, 1985–1987).

Bu suretle Türk vatanı kuruldu. Bumin Ütukeni merkez yaparak Gök Türk devletini kurdu. ... Türk muzaffer oldu. Atını oynatan Türk bir daha durmadı. Bundan sonra Türk üç büyük kıtaya akın ederek yirmi altı hükümeti bayrağı altında yaşattı. ...Türkler galip bir vaziyette idiler. Nihayet Anakoeyin orduları Türk'ün kılıcı karşısında buz gibi eridi. ... Kanlı bir muharebe başladı (16–21).

Bundan başka Sertelli'nin (1936) *Tahtları Deviren Çocuk* adlı tarihi çocuk romanında Orta Asya'daki Türk devletlerinde halkın refah ve bolluk içinde yaşadığı da sıklıkla yer almıştır. Örneğin Tanis'in hükümdar bulunduğu sırada Mısır halkı refah ve huzur içinde yaşamakta ve gerek hükümet merkezi olan Menfis'te gerek diğer şehirlerde ticaret ve mimari oldukça ilerlemiştir (Sertelli, 1936:11).

Bundan sonraki adım ise şimdinin ihtiyaçları doğrultusunda belli öğelerin öne çıkarılması olmuştur. Erken Cumhuriyet dönemi Türk çocuğu geçmişinin hatırlama figürü olarak yiğit, başarılı ve kahraman bir Türk karakteri olarak Mete'yi görmüştür. Orta Asya anlatısı, çocukluk bağlamında çok çarpıcı görünüm arz etmiştir. Çocuk kahramanlar, militer özelliklerin Türk ırkına özgü olduğu tezinin destekleyici ögesidir. Türk ırkının çocukluktan getirdiği asalet, şeref, hürriyet aşkı ve kahramanlık, söylemsel düzlemde Anayurt kültürünü biçimlendiren temel öğelerdir (Öztan, 2011:77–78). Şapolyo'nun (1934) hikâyesinde *Mete* bir hatırlama figürüken Sertelli'nin (1936) *Tahtları Deviren Çocuk* romanında Tunçay¹⁰ ve tarihi roman yazarı olarak bilinen Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun (1971) *Kızıltuğ* adlı romanında Timuçin hatırlama figürleri olarak yer almaktadır.

Ayrıca aşağıdaki örneklere bakıldığında, “hükümet, kurultay” gibi sözcüklerin uzak geçmişi anlatırken kullanılması ve Türklerin çok eskiden beri özgürlüğe düşkün olduklarının vurgulanması, Batı'ya özgü birtakım olumlanan modernist değerlerin aslında Türklerin özünde olduğunu vurgulamaya yaramaktadır.

Orta Asya... Mete Türklerin hükümet reisi oldu. ... Yeniden kurultay kuruldu (Şapolyo, 1934:12, 13, 15).

Vatan ve istiklal aşkı kadın aşkından çok yüksektir (Şapolyo, 1934:18).

Sümer Ecesi Bilge'nin Mısır hükümdarı Tanis'e yaptığı ziyaret sırasındaki olayları anlatan Sertelli'nin *Tahtları Deviren Çocuk* adlı tarihi romanında Sümerler ve Mısırlıların aslında Türk oldukları ve bu nedenle de kardeş oldukları sıklıkla vurgulanmıştır¹¹. Mısırdaki

¹⁰ Söz konusu romanda Tunçay şöyle anlatılmaktadır: “Bilge o gece yeni bir isim daha öğrenmişti: Tunçay... “Bu da kim?” diye sordu. Mendes getirdiği kitabelerden birini Ece'ye göstererek cevap verdi: “Türklerin Asya'dan garba yayıldıkları zaman hasta oğlunun başından ayrılmıyan ve memleketinde kalan Türk hükümdarı...” Tunçay oğlunu çok seviyordu. Yanından ayrılmadı. Felaket anlarında hangi baba evladını ölüm döşeginde bırakıp kaçabilir? Şehir boşalmıştı. Kuraklık bir tuna gibi memleketimizi baştanbaşa yaktı, kavurdu. Bu felaketten kaçanlar üç su boyuna yerleştiler: Fırat, Dicle, Nil. Fakat, kahraman Tunçay kendisi için sakladığı bir tulum suyu oğlana verdi; onu da sulak yerlere gönderdi. Ve kendisi Asya'nın kurak vadilerinde öldü. Yirmi sene sonra Mezopotamya'da Türk milletini bir araya toplıyan ve bir devlet kuran ilk hükümdar: Tunçay'ın oğlu Urhun'dur” (Sertelli, 1936: 72-73).

¹¹ Bunu Sertelli (1936) romanda şu satırlarla açıklamıştır: “Sumerliler, Ecelerine Güneşin kızı diye tapmışlardı. Mısırlılar da Firavunları Güneşin oğlu diye tanımışlardı. İki millet arasındaki tapınmaların birbirine benzeyişleri de gösterir ki, Mısırlılar da Asya'dan gelerek Nil sahiline yayılmışlardır. Firavun sülalelerinin debdebe ve

yaşayan Türklerin kurduğu devlet düzeninden de bahseden romanda eski hükümdar Menes'in koyduğu kuralların halkın istek ve ihtiyaçlarını karşılayacak derecede iyi olduğu ve sonraki hükümdarların bu kurallar üzerinde hiçbir değişiklik yapmasına gerek kalmadan yüzyıllar boyunca devleti idare edebildiği anlatılmıştır. Sümer Ecesi Bilge de buradaki düzeni gözlemlemiş ve ülkesine döndüğünde yapması gerekenleri planlamıştır ve ilk işi “din ve dünya işlerini tamamıyla ayırmak”(Sertelli, 1936:119) olacaktır. Burada açıkça görüldüğü üzere Türk devletleri aslında yüzyıllar öncesinden laik özellikler gösterdiği ve medeni bir ırk olduklarının altı çizilmektedir. Bu noktada Sertelli'nin (1936) *Tahtları Deviren Çocuk* romanı ile Kozanoğlu'nun (1971) *Kızıl Tuğ* adlı romanları arasındaki paralellik dikkat çekicidir. Söz konusu romanda Türklük ve Müslümanlık arasında bir ayırım yapılmış ve öncelik Türklüğe verilmiştir. Kozanoğlu'nun satırlarından okursak: *Otsukarcı Şeyhülcebel'e sordu: “Sen de Moğol musun?” “Hayır.” “Sen Türk müsün?” “Ben Müslümanım.” “Müslüman ne demek koca baba? Okumuş adama benzersin. Bir adamın önce bağlı olduğu bir bayrağı, bir avulu, bir obası olur. Din gönülleri birleştiren ayrı bir bağlıdır. İmandır. Ben sana uruğunu, boyunu, dokuz atanı soruyorum; sen bana dinden imandan söz açıyorsun. Uruğunu, soyunu, sopunu bilmiyor musun yoksa?” “Ben de sizdenim.” “Ne pis konuşuyorsun. Türküm de be adam. Ne korkuyorsun? Türküm diye bağır! Utanacak korkacak ne var?”* (38). Görüldüğü üzere romanda Türklük övülmekte ve din vicdanlara bırakılması gereken bir gönül bağı olarak tanımlanarak dünya işinden ayrılmaktadır.

Daha yakın geçmiş köken anlatısına bakıldığında ise Doğu/Batı ayrımı yapılarak Türklerin de aslında Avrupalılar gibi medeni olduğu ve bu nedenle Türklüğü Avrupalılık içinde konumladığı görülmektedir. Bu ayırmada kötü olan Doğu'ya yüklenirken ki bunun sorumlusu kötü padişahlardır, iyi olan (medeniyet) Batı'ya yüklenmiştir: *“öte tarafta Avrupalılar çalıştılar, zorba kral ve imparatorların keyiflerine set çektiler, her işte ulusun isteğini yerine getirdiler; onun için bu kadar ileri gittiler. Doğu illerinde şahlar, padişahlar istediklerini astılar, kestiler. Herkesin malına, namusuna el uzattılar. Hâlbuki nerede ulus, devletin yönetimini kendi eline almışsa orada yalnız kanun hüküm sürer, kimseye haksız bir iş yapılmaz”* (Kültür Bakanlığı, 1938:30).

Müslümanlığı kabul eden Türklerin Arap kültürünü benimseyerek Türklüğü terk etmelerinin olumsuzluklarına vurgu yapan Kozanoğlu'nun (1971) *Kızıl Tuğ* adlı romanında Doğu'nun geri kalmışlığı şöyle dillendirilmektedir: *“Önü kafesli dükkânların içinde kadınların yemek yediği görülüyordu. Burada, günbatı diyarlarında, Türkistan'da olduğu gibi*

ihtişam içinde yaşamalarına mahalli adetleri de amil olmuştur. Büyük bir kesafet arz eden fellahlar, kendilerinden daha zeki ve münevver bir milletle karşılaşınca, derhal onlara tabi olmuşlardır. Fakat Asyalılar yerlilerin örf ve adetlerini çok çabuk benimsemişler ve cinsi rabitaları ilerleterek kaynaşmışlardır. Mısır tarihinin ilk yaprağını çevirirken, Mısırdaki yerliler ve Asyalılar diye iki millet görürüz. Fakat tarihin ortasına geldiğimiz zaman, artık ne yerliler, ne Asyalılar vardır. Nil kıyılarına yerleşmiş tek bir millet görürüz: Mısırlılar. Asyalılar, Mısır'ın yalnız feyizli ve mahsuldar arazisini değil, halkın damarlarına varıncaya kadar bütün mevcudiyetlerine de istila etmişlerdi. Nil boyunda yaşayan bir Mısırlı gösterilebilir mi ki, damarlarında bir damla Türk kanında taşımazın? (121–122).

kadınlar erkeklerle beraber bulunmuyor, savaşa, çarşıya, tarlaya birlikte gitmiyorlardı. Yüzleri kara peçe denilen bir şeyle örtülü idi. Yeni girdikleri İslam dini bunu emrediyor sanıyorlardı. Akıllarınca böylelikle kötülüğün önüne geçeceklerini umuyorlardı. Halbuki Otsukarcı Türkistan'da, Cayan'da erkeklerle beraber çalışan kadınların arasında buradakiler kadar kötülük ve düşkünlük görmemişti. Orada bir kadına sataşan erkek, eğer sataştığı kız ise karılığa alırdı. Eğer kadının eri varsa aralarında pek büyük bir suç olan bu günahı işlediği için kafası koparılırdı (89). Buna göre Türkler eskiden beri medeni bir kültüre sahiptir ancak Arap kültürünün benimsenmesiyle Türkler özlerini kaybederek gerilemişlerdir. Oysa yapılması gereken Türk ulusunun özünün korunmasıdır.

4.2. Mekâna ve Zamana Bağlılık

“Altın çağ Orta Asya” anlatısı üzerinden çocuklara vermeye çalışılan kahramanlık ve militarize edilmiş şeref duygusu, genellikle otoritenin ve vatan toprağının kutsallığı ile bağımsızlık inancını kuvvetlendirmek için kullanılmıştır. Türklerin, tarihin eski dönemlerinden bu yana kadınlarına ve çocuklarına çok değer verdikleri, lakin vatan mevzubahis olduğunda yurt toprağının değerinin her şeyin üstünde tutulduğu destansı ifadelerle anlatılarak, cumhuriyet çocuklarına – ve dolaylı yoldan ebeveynlerine – mesaj verilmiştir. Ulusa dâhil olmak şartlı bir armağandır; ulusla özdeşleşen yurt toprağı için feda etmek/edilmek ise bahşedilene layık olmanın göstergesidir (Öztan, 2011:78).

Şapolyo'nun (1934) *Mete* hikâyesinde ve Kozanoğlu'nun (1971) *Kızıl Tuğ* adlı tarihi romanında “vatan” bir bellek mekânı olarak işaret edilmektedir. Buna göre Behnan Şapolyo *Mete*'nin atını ve karısını isteyen Çinlilerin en sonunda vatanını istemesine karşı sabrının taşıdığını şöyle anlatmaktadır: “...*bu istenilen toprak benim nefsim için değildir. Bu atalardan kalan kutlu vatanın bir parçasıdır. Bu toprak bütün Türk'ün malıdır. Kendi atımı, kendi karımı istediğim gibi kullanırım lakin milletime ait olan bir malı tasarruf etmek hakkı bana ait değildir. Ben bir tek taşını bile yabancıya veremem. İşte ben cenge gidiyorum gelen gelsin, kalan kalsın!*” (1934:16). Kozanoğlu da *Kızıl Tuğ*'da vatanın uğruna ölünecek iki şeyden biri olduğunu söyler, diğeri de bayraktır (1971:39).

Nimet Rakım Çalapala'nın (1933) *87 Oğuz* ile Uçuk'un (1938) *Türk İkiizleri* adlı romanında ve Kaptanoğlu'nun (1939) *Cumhuriyetimizle Yaşlı Olan Çocuk* hikâyesinde, Cumhuriyet'in yıldönümünün kutlanmasından bahsedilmektedir. Bu tam da Assmann'ın (2001:42) bahsettiği hatırlama figürlerinden zamana bağlılığa örnek teşkil etmektedir. Cumhuriyetin kutlanması ortak yaşanan bir zamana işaret etmektedir ve geçmişle geleceği birbirine bağlar. Geçmişteki kutlamalar bugün de devam etmektedir. Uçuk'un (1938) romanında bu kutlamalar şöyle anlatılmaktadır: “*Cumhuriyet bayramının ikinci günüydü. ... Güneş soğuğu yarıya indiriyor, meydanın ortasındaki yüksek direğin tepesinde, Ay Yıldızlı Kırmızı Bayrak, gölgesinde duranların kalpleri gibi çırpınıyordu. Bir yanda davullar, zurnalar çalıyor, türküler söyleniyordu*” (231). Çalapala da *Oğuz*'un okuldaki bir yılının günlük yaşamını anlattığı romanında kutlamalardan bahsederek Cumhuriyet için hem sınıfların hem de çocukların süslendiğini ve o gün çocukların kendilerine ayrı bir özen gösterdiğini anlatmıştır (59). Bununla birlikte çocuğun ne olduğuna dair yapılan tartışmalar Kaptanoğlu'nun hikâyesindeki şu satırlarda somut ifadesini bulmaktadır: *Ve Cumhuriyet,*

kuvvetli, genç, aydınlık cumhuriyet, Türk yurdunun hür ufuklarında, başında onbeş yaşını temsil eden çelengile yükseldi... Yükseklerden Türk kalblerine kuruldu... Bütün Türk çocukları gibi, kalbinin bütün sevgisini atasına vererek Cumhuriyetini ve on beş yaşını kutlamağa hazırlanıyordu. ... Onu çocuklarımız, Türk çocukları, daima böyle sevinçle kutlulayacak... Ve o, dünya durduğu müddetçe Türk Cumhuriyeti olarak yurdumun ufuklarında parlayacak. Bütün Türk çocuklarının kalbinde, bu temenni vardı. Atamızın onlara verdiği Cumhuriyeti, can katarak yaşatmak için and içiyorlardı (Kaptanoğlu, 1939b:116–117). Bu alıntılanan metinde “çocuklarımız” ve “Atamızın onlara verdiği cumhuriyet” ile “yaşatmak için and içtiler” ifadeleri, Cumhuriyet dönemi çocuk paradigmasının nasıl da yeniden üretildiğini göstermektedir. Buna göre çocuk tek başına bir birey olarak görülmemekte ve milletin malı haline getirilmektedir. Diğer taraftan Cumhuriyeti Atanın vermiş olması ömür boyu sürecek bir minnet ve borçluluk duygusuna vurgu yaparak Türk çocuğunun milliyetçi sorumluluğu, kendisine verilen bu değeri hayatı pahasına korumak olarak biçilmiştir.

Bir diğer zamana bağlılık ise 23 Nisan Bayramı olarak vurgulanmıştır. Üçüncü sınıflar için yer alan Hayat Kıraati kitabında yer alan hikâyede Haldun’un en sevdiği günle ilgili hocasına verdiği yanıt 23 Nisan’dır. Çünkü millete büyük fenalık yapan padişahlardan kurtulmayı sağlayan 23 Nisan’da kurulan Milli Meclis’tir ve o gün geldiğinde “milli hakimiyet” şerefine çeşitli etkinlikler yapacaklardır (Halit ve Halit, 1934–1935).

4.3. Ulusal Kahramanlar/Kahramanlıklar

Çalışma kapsamında incelenen ve çocuk tarihi romanı olarak nitelenen *Kızıl Tuğ* (Kozanoğlu, 1971), *Tahtları Deviren Çocuk* (Sertelli, 1936) ile Şapolyo’nun (1934) kısa hikayeleri *Mete* ve *Bumin*’de Mete, Timuçin, Sümer Ecesi Bilge, Mısır’ın yöneticileri Menes ve Tanis gibi Türk hükümdarları ulusal kahramanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu eserlerde söz konusu hükümdarların ne kadar cesur, gözü pek, savaşkan ve akıllı oldukları sıklıkla vurgulanmıştır. Aşağıdaki örneklerde ise Mete ve Mustafa Kemal arasında bir özdeşlik iması söz konusudur:

“Mete herkesin sevgisini kazanmış yiğit ruhlu bir delikanlı idi” (Şapolyo, 1934:12).

Bu istenilen at, yalnız reis Mete’ye aittir. Fakat harp ise koca bir millete aittir, bir adamın atı için, binlerce Türk’ün kanı dökülemez (Şapolyo, 1934:14)

Mete de tıpkı Mustafa Kemal gibi milletin iyiliği için her şeyi yapan biridir ve her durumda milletin çıkarını kollamaktadır ve tıpkı onun gibi yiğittir. Böyle kurulan bir özdeşlik kolektif belleği de geçmişten şimdiye bağlamaktadır.

Savaşma ile vazife ve şeref arasında militer bir ilişki kurulduğunda yalnızca yaş değil cinsiyet de önemsizleşir. Dönemin çocuk literatüründe savaşmanın cinsiyeti yoktur. Öyle ki; edebi metinlerde vatan savunması söz konusu olduğunda, Türk kızlarının da tıpkı erkek çocuklar gibi gözü kara ve cansiperane davranmaları salık verilmiştir. Bu bağlamda, zaten tarih boyunca Türklerin, erkek çocukları gibi kız evlatlarını da yurt sevgisi ile büyüttüğü ve

tüm Orta Asya geçmişinde kadınlar vatan için erkekler ile birlikte cenk ettikleri anlatılmıştır. Türk kadınının özellikle Çanakkale cephesinde ve Bağımsızlık Savaşı'nda sergilediği cephe ve cephe gerisi mücadelenin ve fedakârlıkların destansı anlatılarla harmanlanarak çocuklara, özellikle de kız çocuklarına aktarılması, çoğu zaman yeni yetişecek Türk kızlarının, milli namusun korunması gündeme geldiğinde anneleri ile aynı azim, cesaret ve özveriye göstermeleri gerektiğini vurgulamak için kullanılmıştır. Bu ekseninde Muazzez Kaptanoğlu'nun *Gelincik Tarlası* adlı hikâyesi, savaştan önceki anneden, kızı ve torununa miras kalan kalıtsal bir özellik olduğunu iddia eden çocuk öykülerinin tipik bir örneğidir (Öztaş, 2011:86–87).

...bu tarlada köyün takdis ettiği dört Türk kadını yurt için kanlarını dökmüştür (Kaptanoğlu, 1939a: 3).

Yurdumuzun göklerini korumağa ahdeden Türk asker tayyareci kadınları! ... Bu Sabiha Gökçen değil mi ana? – Öyle kızanım... Arslan yürekli kadın! (Kaptanoğlu, 1939a: 8).

Akbal'ın (1939b) hikâyesinde küçük bir grubun büyük bir grup düşmana karşı verdiği mücadele anlatılmaktadır. Burada daha zayıf olunmasına rağmen vatan aşkı sebebiyle kendinden daha güçlü bir düşmana kafa tutulması bakımından Türk Bölüğü'nün mücadelesi Kurtuluş Savaşı'yla özdeşleştirilmektedir aslında. Kurtuluş Savaşı'nda da silah bakımından çok güçlü olan birçok milletten düşmana karşı kazanılan zafer sıklıkla vurgulanır. Sonuçları bakımından her ne kadar iki mücadele arasında bir uyumsuzluk olsa da Türk'ün vatan vazifesini yerine getirmek için gözüpek oluşunun vurgulanması bakımından dikkat çekicidir.

Savaş çok kanlı oldu, sonradan kendine gelen düşman alayı, yenilmedi. Onlardan çok zaiyat olduğu gibi bizimkilerden de oldu. Nasıl olmasın; koca bir alaya karşı küçük bir bölük çarpışıyordu (Akbal, 1939b:79).

Orta Asya Türklerini konu alan tarihi roman ve hikayelerin dışında kalan *Vatan Aşkı* (Cahit, 1932), *87 Oğuz* (Çalabal, 1933), *Gelincik Tarlası* (Kaptanoğlu, 1939a), cumhuriyetimizle yaşlı olan çocuk (Kaptanoğlu, 1939b), *Fedakar Bölük* (Akbal, 1939b), *Çanakkale Savaşı'na Ait Bir Hatıra* (Sertelli, 1939) ve ilkokul müfredatında okutulan okuma kitaplarında yer alan kısa hikayeler gibi Cumhuriyet dönemini anlatan çocuk roman ve hikâyelerinin elbette ki en önemli kahramanı Mustafa Kemal'dir ve hatta dünya liderleriyle karşılaştırıldığında “en kahraman”ıdır.

Atatürk, Büyük Savaş'ta Çanakkalede Anafartalar Cephesi kumandandı. ... Anafartalar kahramanının... (Sertelli, 1939:118).

...hiçbir milletin Cümhur reisi memleketine ve milletine bizim reisimiz sevgili Gazimiz kadar hizmet etmemiştir (Halit ve Halit, 1934–1935:57).

Sertelli'nin hikâyesinde (1939) şehit düşen babasının intikamını alma fırsatı yakalayan “kahraman Türk çocuğu” Ahmet'in yaşadığı bir olay anlatılmaktadır. Ahmet'in yüreği de diğer Türk çocukları gibi vatan sevgisiyle çarpılmaktadır. Bu hikâyeye ait aşağıdaki satırlar Türk ırkının doğuştan gelen yeteneklerini imlemesi bakımından dikkat çekicidir.

Küçük Ahmet, Türk çocuğuna has bir celadet ve cesaret göstermiş ve bu hadiseden sonra, düşman burada tutunamıyarak kaçmıştı. Türk çocuğu! Bu hatırayı her zaman an! Çünkü bu küçük kahramanın adı Türk tarihine geçmiş ve Atatürk onun ölümüne ağlamıştır (Sertelli, 1939: 119).

Burada neyin mutlaka hatırlanması ve hiç unutulmaması gerektiğine dair vurgu, belleğin nasıl doğrudan yönlendirildiğini çarpıcı biçimde göstermesi bakımından önemlidir.

Safa'nın *Kıraat Sınıf 3* okuma kitabının satırlarında¹² da yine bir Türk çocuğunun kahramanlığından bahsetmektedir. Buna göre yaşa bakmaksızın aslında kahraman olmak için Türk olmanın yeterli olduğu ve bunun irksal bir özellik olduğu bir kez daha vurgulanmıştır.

4.4. Düşman Tahayyülü

İncelenen çocuk tarihi roman ve hikâyelerindeki düşman tasavvuruna bakıldığında Orta Asya'yı konu alan hikâyelerde dış düşman genellikle Çinlilerden oluşmaktadır. Örneğin Safa'nın ilkokul çocukları için okutulan okuma kitabında *Çinliler; "badem gözlü, sarı insanlar"* (1934:15) olarak tanımlanmaktadır. Kozanoğlu'nun (1971:22) *Kızıl Tuğ* romanında ise Çinliler miskin, Türkler gibi avlanmayı değil de pineklemeyi seven kişilerdir. Ayrıca aynı romanda Arapların da kötü özelliklerinin yer alışı dikkat çekicidir. Buna göre Araplar "kahpe alayıdır". Çünkü onlar "adamlar erkekçesine vuruşmazlar. Pusu kurarlar. Sen geçerken ardından bir kargı savrulur. Ağulu ok atarlar. Yiyeceğin kabı zehirlerler. Arkadaşlarıyla senin arana fit koyarlar. Birbirinize yağı olursunuz. Siz birbirinizi öldürürken karşınızdaki sırtarak size bakarlar" (139-140).

Cumhuriyet dönemini ele alan *Vatan Aşkı* (Cahit, 1932) ve *87 Oğuz* (Çalapala, 1933) romanlarında ise düşman Yunanlılardır. Bu durum adı geçen romanlardan alıntılanan aşağıdaki satırlarda görüldüğü üzere savaşın sadece Yunanlılarla yapıldığını ima etmektedir.

Her tarafı ansızın istila ediveren Yunanlılar... (Cahit, 1932:4).

Yunanlıların kancıkçasına işgal ettiği bütün köyler şimdi dehşet ve korku içinde idiler (Cahit, 1932: 5).

Kumandan, evvelce de dediğimiz gibi, armut kafalı, iri aptal gözlü, vahşi suratlı ve koskoca göbekli bir herifti (Cahit, 1932:20).

"Sevr muahderesinden sonra düşmanlar memleketimizi paylaşmağa kalkmışlar ve dört taraftan topraklarımıza saldırmışlardı. Anadolu'nun ta göbeğine kadar girip çoluğu, çocuğu kesen Yunanlılar..." (Çalapala, 1933:75).

İncelenen çocuk romanlarından "Vatan Aşkı"nda Yunanlılarda somutlanan düşmanın fiziksel özelliklerinin yanında karakter özelliklerine de yer verilmektedir. Elbette düşmanın

¹² ...büyük savaş günlerinde, Afyon Karahisar'da bir Türk çocuğunun yaptığı büyüklüğün, yığıtlığın hikâyesini size anlatacağım (Safa, 1934-1935: 47).

dış görünüşü gibi karakteri de kötüdür: “Son dakikada çocuğa merhamet ederler de onu öldürmezler. Hem canım... Bu kadar canavarlık akla sığar mıydı? ... Zavallı adam Yunan ordusunun ne kadar zalimane hareket ettiğini bilmiyordu. ... Bu herifler birer canavardan başka bir şey değildi” (Cahit, 1932:29, 30).

Üçüncü sınıftaki çocuklar için basılan *Hayat Kıraati ve Dördüncü Sınıflar İçin Okuma Kitabı* adlı eserlerde Osmanlı dönemindeki mekteplerden dem vurularak buraların ne kadar kötü (çocukların şiddet gördüğü)¹³ yerler oldukları anlatılarak Osmanlı geçmişi olumsuzlanmaktadır. Buna karşın bugün her çocuğun okula gidebildiği, güzel bir sırası ve birçok kitabı olduğu söylenerek Cumhuriyet’in çocuklar arası eşitlik tahayyülü yeniden üretilmektedir. Oysa Osmanlı döneminde zengin çocuklara ayrıcalıklı muamele yapıldığı vurgulanmaktadır. Böylece Osmanlı’dan kopuşu amaçlayan Cumhuriyet ve Osmanlı arasında bir karşıtlıktan yararlanılmıştır. Ayrıca o dönemdeki eğitimin kalitesizliğinin altı çizilmiş Arapça kelimelerden çocukların hiçbir şey anlamadığı yer almıştır. Böylece “bunu göz önüne alarak bugünkü mektebinizin ve bugünkü mektebinizi günden güne ileriye götürenleri unutmamalısınız” (Halit ve Halit, 1934–1935: 53) denilerek neyin hatırlanması gerektiği önemle belirtilmiştir. Bu da yine bir minnet ve borçluluk duygusunu pekiştirmektedir.

Ancak tek düşman Kurtuluş Savaşı’nda savaşılan çeşitli milletler ya da Osmanlı padişahları gibi kişiler değildir. Tozlar, kirlilik, sivrisinek, alkol gibi şeyler de Türk ırkına zarar veren düşmanlar olarak tahayyül edilmektedir (Halit ve Halit, 1934–1935; Safa, 1934–1935).

4.5. Cumhuriyetin Eşitlik Vaadi

Cumhuriyet döneminde, gelir eşitsizlikleri bağlamında varolan sorunların cumhuriyet çocuklarına yansımından bir kaygı duyulduğu Dördüncü Sınıf Okuma kitabından alınan aşağıdaki satırlarda görülmektedir. Kemalist modernleşme projesi kendi içinde bir eşitlik vaadini de taşıyordu ve bunu kendinden önceki dönem olan Osmanlı’dan ayırmak için de sıkça vurgulamıştır.

Demek ki eskiden iki türlü insan vardı: zenginler, yoksullar. Padişahlık zamanında zenginleri yoksullardan üstün tutarlardı. Şimdi memlekette bütün yurttaşlar kanun önünde birdir. ... Bizim zamanımızda yoksul bir çocuk büyüdükten sonra da yoksul kalırdı. Büyük işler hep büyüklerin, zenginlerin çocuklarına verilirdi. Yoksul adamlar değerleri ne olursa olsun yükselemezlerdi. ... Demek ki bir çoban çocuğu herkesten fazla çalışırsa memleketin en büyük işlerinin başına geçebilir (TC. Kültür Bakanlığı, 1938:9).

Burada son cümle oldukça dikkat çekicidir; çünkü çocuklar arasındaki eşitlik bir eşitsizliğe rağmen üretilmektedir. Buradaki eşitsizlik “çoban çocuğunun herkesten fazla çalışma” koşulunda görülmektedir. Çoban çocuğu ancak bu koşulu gerçekleştirirse başarılı olabilecektir. Oysa zengin ailenin çocuğu kimseden fazla çalışmak zorunda değildir. Mesele

¹³ Hoca kızar, kulağımızı saçımızı çeker, yanağımıza şamarlar, sırtımıza yumruklar indirir, daha olmazsa bizi falakaya yatırarak çıplak ayaklarımıza sopa ile vururdu (TC Kültür Bakanlığı, 1938: 7).

burada “büyük işlerin başına gelmek”le sınırlandırılmaktadır. Sorumluluk bireyin omuzlarına, ki bu örnekte çocuğun üzerine yüklenmektedir. Bu tür bir yaklaşım başarısız olmaya da mahkûmdur: erken cumhuriyet döneminde, çocuklara eşitlikçi davranma ve eş fırsatlar yaratma hedefi, tüm çabalara rağmen sadece bir vaat olarak simgesel düzeyde kalmıştır. Bilhassa çocuklar arasındaki bölgesel ve cinsel farklılıklar aşılamamış; kentli orta sınıf çocukların sahip olduğu imkânlar ile kırsal alandaki çocukların olanakları arasındaki uçurum kapatılamamıştır (Öztan, 2011:91).

Çalışmada ele alınan romanlardan biri olan Öviz’in (1936) *Köprüaltı Çocukları* adlı romanı bu bakımdan oldukça ilginçtir. Romanda öksüz ve yetim olan Mehmet bir başına okumak için köyden İstanbul’a gitmektedir. Ancak Maarif Müdürlüğü’ne geldiğinde okulda yer olmadığı sebebiyle geri çevrilmiştir. Bir daha şansını denemek isteyen Mehmet iki hafta boyunca Köprüaltında tanıştığı çocuklarla kalmaya başlar. Aç ve perişan olan çocuklar her şeye rağmen hiçbir zaman hırsızlık yapmazlar, çünkü onlar namusları için yaşamaktadırlar. Buraya kadar olan kısımda fakir insanların yoksul ama bir o kadar da namuslu ve iyi yürekli insanlar olduğu teması işlenmektedir. Çocuklar kendi aralarında yaptıkları bir sohbet zenginlerin fakir çocukları alarak onlara bakmaları gerektiği tartışılmıştır, böylece ortada bir sorun kalmayacaktır. Oysa onlar varolan zenginliklerini paylaşmadıkları için kötü kalplidirler ve romanın sonlarına doğru Köprüaltında yatan çocukların abisi olan Niyazi’ye de zengin biri iftira atacaktır ve çocukları zor durumda bırakacaktır. Burada sorunun kaynağı, zenginlerin paylaşımcı olmamasında görülerek yapısal olan sorunlar görmezlikten gelmekte ve yoksulluk ve fakirlik bireysel bir açıdan ele alınmaktadır.

4.6. Türk çocuğunun özellikleri

Resmi tarih anlatısında Türklerin doğuştan asker oldukları, vatan uğruna canlarını feda etmekten kaçınmadıkları ve vatan uğruna şehit olmayı bir onur, şeref olarak gördükleri sıkça tekrarlanan temalardır. Özellikle Cumhuriyet dönemini konu alan Kaptanoğlu (1939a) ve Yeğinsoy (1939) hikayeleri ile Cahit’in (1932) romanı göz önüne alındığında bu düşüncenin yeniden üretildiği söylenebilir. Bu eserlerdeki şu ifadeler Türk çocuklarının doğuştan getirdikleri savaşkan, cesur ve vatan için kendilerini feda etmekten kaçınmayan özelliklerine işaret etmektedir:

Lazım olduğu zaman yurtlarını nasıl daha kolay müdafaa edeceklerini öğrenmeye gittikleri için öyle sevinçli, öyle mes’utlar ki! Köy çocukları onlara hasretle bakıyorlar. Kendilerinin askere ne zaman gideceklerini, küçük kalplerini saran heyecanlarla hesaplamaya çalışıyorlar (Kaptanoğlu, 1939a: 4).

Asker ve korkak, öyle iki şey ki, birbirleriyle uyuşmalarına imkân yok (Yeğinsoy, 1939:47).

Yaptığın şeyleri duydum. Aferin sana sen tam Türk oğlusun. ... Hem yeryüzünde askerlikten daha şerefli bir şey var mı? Ben doğuşumdan asker doğdum zaten. ... İnsan Türk olur da içinde vatan aşkı yanar tutuşursa, asker olmak için yaşının küçüklüğü veya büyüklüğü hiç mevzubahis olur mu? (Cahit, 1932:52–53).

Bir taraftan da yeni Cumhuriyetin Türk çocuğundan beklentisi vatani için yeri geldiğinde canını vermek olduğundan, incelenen eserlerden Akbal'ın (1939b) *Fedakar Bölük* hikayesinde, Safa'nın çocuk okuma kitabında ve Cahit'in (1932) *Vatan Aşkı* romanında sıklıkla Türk çocuğunun cesur, yiğit, her koşulda görevini yerine getiren, getiremediği durumlarda kendini alçak ve zavallı hisseden bir çocuk olduğu dillendirilmektedir. Aşağıdaki alıntılarda önemli olanın çocuğun canı değil, vatan için lazım geleni yapabilmek olduğu anlaşılmaktadır.

Ne mesudum, vazifemi başardıktan sonra ölüyorum, ne mutlu bana... (Akbal, 1939b:79).

Alçak olmaksansa, Yunan kurşunile ölmeğe razıyım (Cahit, 1932:28).

Çavuşlar ve öteki askerler de koşuştular, hepsi çocuğun ölüsü üstüne saygıyla eğildiler: 'Yiğit çocuk! Vatansever Çocuk!' diyorlardı (Safa, 1934–1935:50).

Seni de miskin piç... Dedi. Seni de kurşuna dizdireceğim. ... bu müthiş tehdit, çocuğu titretmemişti bile. Küçük Avni, felaket mektebinde terbiye görmüş kahraman ve ölümü umurlamaz çocuklardandı. Kalbinde yalnız bir aşk "vatan aşkı" vardı (Cahit, 1932:22–23).

Türk çocuklarının bir başka özelliğinin büyüklerine saygı ve sevgi beslemeleri ve her zaman onlara yardım etmeleri olduğu ve ayrıca Türk "çocuk"larının "büyükler" gibi düşünebildikleri *Gelincik Tarlası* (Kaptanoğlu, 1939a) hikâyesi ile *Vatan Aşkı* (Cahit, 1932), *Türk İkizleri* (Uçuk, 1938) romanlarında görülmektedir. Dolayısıyla çocuklar ve büyükler arasındaki tek fark fiziksel ve biyolojik midir sorusu bu noktada bir eleştiri olarak bu metinlere yöneltilebilir.

Küçük Ayşe beş yaşındadır. Beş yaşındadır ama! Büyük insanlar gibi düşünceleri vardır. Usludur... Çalışkandır... Akli her şeye erer. Köyün en genç anası olan anacığını üzmemekten öyle korkar ki! Küçük ellerile anasının her işine yaramaya çalışır (Kaptanoğlu, 1939a: 4–5).

Bu iki ufacak çocuk dedelerini seviyor ve bir dediğini iki etmiyorlardı (Cahit, 1932:10).

"...Ben yanında olmasam, sana kim yardım eder? Kim ocağı yakar?" "Aferin kızım anasını hoşnut eden çocuklar, hiç yoksulluk çekmezler" (Uçuk, 1938:23).

Yesari'nin (1930) *Bağrıyanık Ömer* romanındaki Ömer'i daha beş yaşında olmasına rağmen, anne ve babasının çekişmeleri karşısında bir yetişkin gibi davranmakta, soğukkanlılığını korumakta ve onları idare etmektedir. Yine Önis'in (1936) *Köprüaltı Çocukları* romanında Mehmet ve diğer sokakta yaşayan çocuklar bir yetişkin gibi durumlarını kabullenmekte, alçak gönüllü olabilmekte ve açlığa onurlarını korumak için dayanmaktadırlar. Bir diğer "yetişkin" çocuk ise Uçuk'un (1938) *Türk İkizleri*'ndeki Durak'ı ve Parlak'ıdır. Bu iki çocuk da diğer çocuk kahramanlar gibi annelerini hiç üzmemekte, hiç yaramazlık yapmamaktadırlar. Hatta tavuklarını çalan hırsızların peşinden Abuş dayılarıyla hiç korkmadan giderek köylünün bütün hayvanlarını kurtarmaktadırlar. Bir diğer çocuk kahraman ise Çalapala'nın (1933) *87 Oğuz*'udur. Oğuz diğer çocuk kahramanlara göre yaramaz bir çocuk olsa da en gerekli anlarda bir yetişkinin bakış açısına sahip olabilmektedir.

İncelenen tüm çocuk roman ve hikâyelerinin ortak özelliği Türk çocuklarının güçlü fiziksel özelliklere sahip olmaları gerektiğidir. Çünkü gerektiğinde vatan savunmasıyla karşı karşıya gelebileceklerdir ve bu noktada çocuklardan beklenen sağlam bir bedene sahip olmalarıdır. Ayrıca Türk çocukları güzel ve gülbüz çocuklardır:

Yılmaz da her gün biraz daha kuvvetli, biraz daha cesur olarak yetişiyordu (Kaptanoğlu, 1939b:115).

Bu, kara saçlı, büyük kara gözlü, yiğit yüzlü, güzel bir çocuktü (Safa, 1934–1935:48).

Yine Uçuk'un (1938) romanının çocuk kahramanlarından biri olan Topaç Mehmet ertesi yaz diğer çocuklar gibi "çevik, koşan, zıplayan, sıçrayan, gözü pek bir çocuk" olmayı kafasına koymuştur. Çalapala'nın (1933) çocuk başkahramanı Oğuz yaramaz ve biraz pasaklı olmakla beraber güçlü, her işini kendi gören yiğit bir çocuktur. Oysa diğer bir çocuk karakter olan Selim ise çok zayıf, nazik ve ürkek bir çocuktur. Diğer taraftan romanın bir diğer karakteri olan engelli Fatin ise Oğuz tarafından sevilmeyle birlikte roman içinde alay konusu olmaktadır (84). Türk çocuğunun nasıl olması gerektiğini Çalapala'nın Oğuz'undan şöyle öğreniriz:

Hem o öyle yere basmaktan korkan, üstünü kirletmekten çekinen, pabucunun tozlanmasını istemeyen bebeklerle nasıl oynardı? Onca çocuk koşmalıydı. Çocuk, düşmeliydi. Çocuğun kafası patlamalı, fakat gık dememeliydi (Çalapala, 1933: 79).

Oğuz'un öğretmeninin sözleri ise Cumhuriyetin ideal çocuğunu net bir biçimde ifade etmektedir: "*Mektep, çocukların dünyasıdır. Orası onu kendine uydurur. Böyle üstüne üflene üflene büyütülen bir çocuk, yarın zayıf, pısrık bir adam olacaktır. Hâlbuki Türkiye cumhuriyetini yükseltmek için atılgan, cesur, çelik vücutlu ve çelik kafalı gençler lazım*" (Çalapala, 1933: 37).

Cahit (1932) ve Öviz'in (1936) romanlarında Türk çocuklarına atfedilen bir başka özellik ise iyi yüreklilik ve merhametli olmaktır. Gerektiğinde elinde olanı, yoksulla paylaşmaktır.

...bir seferinde ihtiyar bir dilenci görüp acımuşlar, ceplerinde ne kadar paraları varsa, adamcağızın avucuna doldurmuşlardı (Cahit, 1932:44).

Öviz'in köprüaltında yaşayan çocukları da kendileri aç olmalarına karşın bir parça kuruğu ekmeği aralarındaki en küçük çocukla gözlerini kırpmadan paylaşmaktadırlar.

87 Oğuz (Çalapala, 1930), Köprüaltı Çocukları (Öviz, 1936) ve Türk İkizleri (Uçuk, 1938) romanlarında çocuk kahramanlar için vazgeçilmez olan en önemli şey "okumak"tır. 87 Oğuz'daki (Çalapala, 1933) Oğuz karakteri her ne olursa olsun okula gitmeyi hiç aksatmamaktadır. Çocuklar kendi üstlerine düşen sorumluluğu yerine getirirken büyükler de de onların okumalarını aksatmamalıdır. Çünkü Nezihe öğretmene göre hiçbir Türk çocuğu dersinden mahrum edilemez. Türk İkizleri (Uçuk, 1938) romanındaki Abuğ Hasan okumanın ne kadar faydalı olduğunu anlatmaktadır. Ona göre okumak her şeyi bilmek, öğrenmek

demektir. Okumayı bilmemek ise bir yoksulluktur. Burada çocukların kendi gelecekleri için okula gittikleri düşünülmektedir. Oysa aynı romanda Durak ve Parlak'ın arasında geçen bir konuşmada okumak çocukların kendi geleceklerinden ziyade vatanın geleceği için önemli olduğu vurgusuyla karşılaşıyoruz:

Durak düşünüyordu. Büyük bir adam tavriyle kardeşine döndü: "Köyümüzün ilerlemesi için, bizim ilerlememiz gerek. Biz de okumakla ilerleriz. Büyüdüğüm zaman İstanbul'a okumağa gitmek istiyorum. Bunu kaç kere anamla konuştum. Bu düşüncemi o da beğendi. ... köyümüz yalnız okumuş erkek değil, okumuş kız da istiyor". "Ben okumuş kız olarak, köyüme iş görmekten keyif duyacağımı sanıyorum Durak!" (Uçuk, 1938:141).

Dolayısıyla çocuklar yine kendileri için değil vatan için var oldukları resmi tarih anlatısı içinde konumlandırılmışlardır.

Cahit'in (1932) romanında dikkat çeken bir nokta ise "Türk'ün Türk'ten başka dostu yoktur" ifadesinin somutlanmasıdır: "İnsan daima hemcinsine iyilik etmelidir" (28). Burada cinsiyetten bahsediliyormuş gibi görünse de romanın tümüne bakıldığında ırkın kastedildiği anlaşılmaktadır.

Analiz edilen Kültür Bakanlığı Dördüncü Sınıf Okuma Kitabındaki hikâyelerde Türk çocuğunun özelliklerine dair vurgulanan bir diğer nokta ise tutumluluktur, Türk çocuğunun tutumlu olmasına dair çeşitli nasihatler hikâyelerin sonuna eklenmektedir: "...ziyancılığı sevmemek başka, cimrilik başkadır" (Kültür Bakanlığı, 1938:60).

5. Sonuç

Çalışmada analiz edilen erken Cumhuriyet dönemi çocuk roman ve hikâyelerine genel olarak bakıldığında çok özensiz olduğu görülmektedir. Örneğin Cahit'in (1932) romanında bir sayfada "evvelce de dediğimiz gibi" denmesine rağmen romanın önceki sayfalarında bahsedilen konuya yer verilmediği görülmektedir. Bu durumda romanların yalnızca çocuklara belli düşünce ve değerleri benimsetmeleri amacını taşımaları sonucuna varılabilir. Bir başka nokta hikaye ve romanların sonunda, anlatılanlardan çıkarılması gereken ders bir paragrafta "doğrudan" belirtilmesidir.

Orta Asya köken miti uzak geçmişi işaret etmektedir, ancak ulusal bellek bir taraftan da daha yakın bir geçmişe ihtiyaç duymaktadır. Bunun için de çocuk tarihi romanlarında "İstiklal Savaşı"na ve bu dönemde yaşanan kahramanlık hikâyelerine sıklıkla yer verilmiştir.

Her iki geçmişin düşman tasavvurlarına bakıldığında Orta Asya'yla ilgili hikâyelerde dış düşmanı Çinliler oluştururken, Kurtuluş Savaşı döneminde dış düşman Yunanlılar olmuştur. 'Ötekileri' tanımlamaya yönelik "canavar, zalim, merhametsiz, vahşi" gibi sözcükler sıkça yer almıştır. Böylece sadece Yunanlılar düşmanlaştırılarak belli bir gruba yönelik "nefret söylemi" çocuk hikâyeye ve romanlarında üretilmiştir. Bu dönemdeki iç düşman ise, Kemalist Cumhuriyetin bağlarını tamamen koparmaya çalıştığı Osmanlı geçmişi ve padişahlar olarak yer almıştır.

İncelenen eserlerde, çocukların hem fiziksel hem de sahip olması beklenen karakter özelliklerine sıklıkla yer verilmiştir. Bunlar savaştı, cesur, güçlü, korkusuz, vatani içini gözünü kırpmadan her şeyi yapabilecek, iyi yürekli, merhametli, büyüklerine saygılı ve sevgili, tutumlu olma nitelikleridir. Bunca özelliğin bir çocuktan bekleniyor olması Cumhuriyet çocuğunun aslında “yetişkin” olarak görüldüğünü ortaya çıkarmaktadır. Çocuk, çocuk olarak var olmamaktadır; çocuk, vatan için yapıp ettikleriyle vardır. Romanlardaki çocuklar ölüm karşısında dahi paniğe kapılmayan ve soğukkanlı çocuklardır; ancak çocukluğun gerektirdiği bazı durumları yaşamazlar. Örneğin hiçbir roman ya da hikayede çocukların oyun oynamalarından bahsedilmemiştir ya da düşmana esir düştükten sonra tek bir korku kırıntısı göstermemişlerdir. Bu sebeple Cumhuriyetin resmi anlatıdaki özne olmayan çocuk inşasının bu alanda yeniden üretildiği söylenebilir.

Sonuç olarak 1930’lu yılların çocuk tarihi roman ve hikâyelerine bakıldığında resmi ideolojinin tarihle ilgili bir derdi olduğu ve Cumhuriyet çocuğunun resmi tarih anlatısını benimsemesi açısından bir seferberlik halinde olduğu görülmektedir. Bu noktada romanlar ve hikâyeler yoluyla kolektif belleğe sürekli bir müdahale söz konusu olmaktadır.

Kaynaklar

Akbal, Oktay (1939a) Kan Pınarı. Çocuklara Küçük Hikayeler içinde . Sertelli, İskender F. (Der.), İstanbul: Kanaat Kitabevi.

Akbal, Oktay (1939b). Fedakar Bölük. Çocuklara Küçük Hikayeler içinde . Sertelli, İskender F. (Der.), İstanbul: Kanaat Kitabevi.

Assmann, A. (2004) History And Sociology, International Encyclopedia Of The Social&Behavioral Sciences, 1-13.

Assmann, J. (2001) Kültürel Bellek, Ayşe Tekin (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Ateş, Kemal (1999), Cumhuriyet Yıllarında Çocuk Romanı, Cumhuriyet ve Çocuk, 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Bekir Onur (haz.), Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları: 237-249.

Başaran, Gökçen (2007) Bellek Yönetimi ve Edebiyat: Türk Ulus Kimliğinin İnşası ve Tarihi Romanlar, Kültür ve İletişim, 10(2), 63-91.

Cahit, Cemil (1932) Vatan Aşkı, İstanbul: Resimli Ay Matbaası.

Connerton, Paul (1999) Toplumlar Nasıl Anımsar, Alaeddin Şenel (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Çalapala, Nimet Rakım (1933). 87 Oğuz Milli Çocuk Romanı. İstanbul: Türkiye Matbaası.

Enginün, İnci (1985). Çocuk Edebiyatına Toplu Bir Bakış. Türk Dili Dergisi, Sayı 400: 186-194.

Enloe, Cynthia (2011) Feminizm, Milliyetçilik ve Militarizm, Vatan, Millet, Kadınlar içinde, A.G. Altınay (Der.), A.G. Altınay ve T. Güney (Çev.), 4. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 203-226.

Ersanlı, Büşra (1985-1987), Birinci Türk Tarih Kongresi 1932: Türkçülükten Yurttaşlığa, Toplum ve Bilim 31/39: 81-104.

Franklin, B. (1993) "Giriş", Çocuk Hakları içinde, B. Franklin (Der.), A. Türker (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Halbwachs, Maurice (1992) On Collective Memory, Lewis A. Coser (ed), Chicago and London: The University of Chicago Press, 167–189.

Halit, Naime ve Halit, Ahmet (1934-1935) Hayat Kıraati Sınıf 3, İstanbul: Türk Kitapçılığı.

Hall, Stuart (1998) "Eski ve Yeni Kimlikler, Eski ve Yeni Etniklikler", Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi: Kimlik Temsilinin Çağdaş Koşulları. Anthony King (Der.), G. Seçkin ve V.H. Yolsal (çev.), Ankara: Bilim ve Sanat, 63–96.

İnal, Kemal (1999) Paternalist Politikanın İdeal Türk Çocuğu, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi 32(1): 195–212.

Jedlowski, Paulo (2001) Memory And Sociology: Themes And Issues, Time&Society, Vol.10(1): 29–44.

Kaptanoğlu, Muazzez (1939a). Gelincik Tarlası. Çocuklara Küçük Hikayeler içinde . Sertelli, İskender F. (Der.), İstanbul: Kanaat Kitabevi.

Kaptanoğlu, Muazzez (1939b). Cumhuriyetimizle Yaşlanan Çocuk. Çocuklara Küçük Hikayeler içinde . Sertelli, İskender F. (Der.), İstanbul: Kanaat Kitabevi

Kültür Bakanlığı, (1938) Okuma Kitabı Dördüncü Sınıf, İstanbul: Devlet Basımevi.

Kozanoğlu, Abdullah Ziya (1971). Kızıl Tuğ: Türk Romanı. 16. Baskı. İstanbul: Oya Matbaası.

Nora, Pierre (2006) Hafıza Mekânları, Mehmet Emin Özcan (çev.), Ankara: Dost Yayınları.

Oğuzkan, A. Ferhan, (1979). Çocuk Yazınının Gelişmesine Toplu Bir Bakış. Türk Dili Dergisi, Sayı 331: 261-283.

Öniz, Huriye (1936). Köprüaltı Çocukları. İstanbul: Ahmet Halit Kitabevi.

Öztan, G.G. (2011) Türkiye’de Çocukluğun Politik İnşası, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Safa, Peyami (1934–1935) Kıraat Sınıf 3, İstanbul: Türk Kitapçılığı.

Sertelli, İskender F. (1936). Tahtları Deviren Çocuk. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Sertelli, İskender F. (1939). Çanakkale Savaşı’na Ait Bir Hatıra. Çocuklara Küçük Hikayeler içinde . Sertelli, İskender F. (Der.), İstanbul: Kanaat Kitabevi.

Şapolyo, Enver Behnan (1934) Alas: Küçük Tarihi Hikâyeler, Ankara: Cumhuriyet Kitap Evi.

Türkeş, Ömer (2000). Cumhuriyet Romanında Cumhuriyet Tarihi (1920–1970). Tarih ve Toplum. Sayı 198: 386–394.

Türkeş, Ömer A. (2001–2002), Romana Yazılan Tarih, Toplum ve Bilim 91: 166–212

Uçuk, Cahit (1938). Türk İkiizleri. İstanbul: Resimli Ay Matbaası

Yeğinsoy, Bedriye (1939). Ayı Postu. Çocuklara Küçük Hikayeler içinde . Sertelli, İskender F. (Der.), İstanbul: Kanaat Kitabevi

Yesari, Mahmut (1930). Bağrıyanık Ömer. Basım yeri belli değil.